

9 Velferd og rekruttering

Velfungerende velferdsordninger er viktig for næringa. Husdyra trenger daglig stell også i helger, helligdager og skoleferier. Velferdsordningene gir bønder mulighet til ferie og fritid på lik linje med andre grupper i samfunnet. Det er ikke minst viktig for unge som vurderer å gå inn i næringa. En styrking av velferdsordninger bidrar dermed til også å styrke rekrutteringen til jordbruket. Sikker tilgang til avløsertjenester ved sykdom er viktig basisberedskap, både for samfunnet og for bonden. Det gjelder både ferie- og fritidsavløsning, og gode ordninger ved fødsel, svangerskap og sykdom.

Jordbrukets forhandlingsutvalg minner om at økt likestilling i næringslivet er ett av fem hovedtema i regjeringens likestillingsmelding. Ved stortingsbehandlingen understreker en samlet komité at kvinner og menn skal ha samme muligheter, og at likestilling og mangfold er viktig for innovasjon og nyskaping.

De siste årene er ikke satsene i velferdsordningene økt i takt med kostnadsutviklingen. Det har gitt bønder reduserte muligheter for ferie og fritid eller avløsning ved sykdom. Dette kan utfordre både den fysiske og psykiske helsen.

Jordbrukets forhandlingsutvalg vil understreke at velferdsordningene er av stor betydning for næringa. Det er viktig at ytelsene i velferdsordningene følger kostnadsutviklingen ellers i samfunnet.

9.1 Avløsning ved sjukdom m.m.

Formålet med ordningen er å medvirke til å dekke kostnadene til avløsning i jordbruket ved sykdom, dødsfall, svangerskap og fødsel. Ordningen har til hensikt å ta vare på dyrehelse, velferd og drift. Den er viktig for rekruttering generelt, og spesielt for å bidra til at kvinner velger landbruk.

9.1.1 Avkorting av andre inntekter

Landbruksdirektoratet la i oktober 2015 frem sin rapport (34/2015) basert på Vista Analyse sin gjennomgang og evaluering av tilskuddsordningen for avløsning ved sykdom og fødsel mv (2015/42). Samlet drøftes og foreslås en rekke endringsforslag i ordningen. Flere av forslagene til endring av ordningene har negative konsekvenser for langtidssykemeldte. Jordbrukets forhandlingsutvalg kan ikke støtte forslag som svekker ytelsene for de som er mest økonomisk sårbare og er mest avhengig av ordningene.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at det ikke skal gjøres fradrag for andre ytelser, samtidig som dagsatsen opprettholdes. Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at bevilgningene økes med 20 mill. kroner for å dekke endringen.

En slik endring av ordningen medfører betydelige forenklinger både for gårdbrukeren og forvaltningen. Flere gårdbrukere vil bli berettiget tilskuddet, og bevilgningsbehovet øker. Jordbrukets forhandlingsutvalg viser til at Landbruksdirektoratet mener det er store negative konsekvenser av å gjennomføre tiltaket innenfor dagens bevilgningsramme. Landbruksdirektoratet drøfter videre om de administrative besparelsene forsvarer å beholde dagsatsene og å øke bevilgningene. Saksbehandlingstid og utbetaling av tilskudd kan ta lang tid. Dette medfører også usikkerhet og stor økonomisk belastning. **Jordbrukets forhandlingsutvalg er positivt til at saksbehandlingen samles på færre kommuner enn i dag for å styrke kompetansen om ordningen.**

9.1.2 Krav til næringsinntekt/dispensasjonspraksis

Den avløste må ha næringsinntekt fra jordbruk/gartneri på minst ½ G. Begrunnelsen for kravet til næringsinntekt er å sikre at søker også er utøver av virksomheten. Forvaltningen kan i særlige tilfeller dispensere fra inntektskravet. I rundskriv 43/2015 strammes den generelle dispensasjonspraksis betydelig inn, og utelukker dispensasjon fra inntektskravet av andre årsaker som store investeringer, avlingsvariasjoner mv. Samtidig poengteres det at inntektskravet kan fravikes for nystartede virksomheter. I tilleggsrundskriv av 13/2016 utvides dispensasjonspraksis igjen, både ved å unnta kravet til dokumentasjon av inntekt for nystartede virksomheter og at det videre åpnes opp for dispensasjon fra inntektskravet for etablerte virksomheter.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener det er viktig med forutsigbarhet i forvaltningen av avløserordningen ved sykdom mv. Forhandlingsutvalget mener det fortsatt skal stilles krav til næringsinntekt for å knytte søker til utøvelse av virksomheten, men at det ikke stilles krav til inntektsnivå. Det betyr videre at søker oppfyller vilkåret uavhengig av om næringsinntekten er positiv eller negativ. Unntaket fra dokumentasjonskrav av næringsinntekt for nystartede virksomheter de første driftsårene videreføres.

9.1.3 Økt dagsats

I 2015 var den reelle kostnaden for avløsning etter minstetariff på 1803 kroner per dag, samtidig som maksimal dagsats til avløsning ved sykdom var på 1 500 kroner. Særlig ved langvarig sykdom vil behovet for egenfinansiering av avløsning kunne bli en stor økonomisk belastning. Maksimal dagsats foreslås derfor økt med 50 kroner til 1550 kroner per dag.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener tilskuddet ved avløsning ved sykdom må dekke en større andel av avløserutgiftene. Dette er spesielt viktig for langtids-sykemeldte. Maksimal dagsats foreslås økt med 50 kroner til 1550 kroner per dag, som krever en ekstra bevilgning på 5,6 mill. kroner.

9.2 Sykepengeordningen

Sykepengeordningen er en tilskuddsordning som skal sørge for at jordbrukere skal få 100 prosent av sykepengegrunnlaget ved sykdom fra 17. dag i sykemeldingsperioden. For 2016 lå bevilgningen på 88 millioner kroner.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener sykepengeordningen må opprettholdes. Bevilgningene på 88 millioner kroner opprettholdes i samsvar med de faktiske utgiftene.

9.3 Avløsning ved ferie og fritid

Avløsning til ferie og fritid utgjør basis i velferdsordningene og betyr i tillegg mye for rekruttering til næringen. Ferie og fritid er viktig med tanke på likestilling til andre grupper i samfunnet og er med på å redusere faren for sykdom. Over tid dekker avløsertilskuddet færre dager til ferie og fritid i landbruket. Utviklingen ellers i samfunnet har gått motsatt vei.

Veksthusproduksjon er i hovedsak helårsproduksjon. Jordbrukets forhandlingsutvalg mener derfor en ikke kan skille mellom helårs veksthusprodusenter og andre helårsprodusenter.

Dokumentasjonskravet for refusjon av utgifter til ferie og fritid må opprettholdes. En svekking eller avvikling av dokumentasjonskravet kan redusere velferd for både dyr og mennesker, og dermed også omdømme og rekruttering til næringa. Fra avløseråret 2015 ble reglene endret slik at avløsertjenestene kan leveres fra alle foretak, og at arbeidsoppgaver/tjenester som det ikke er uvanlig at gårdbrukeren utfører selv kan regnes med i grunnlaget for tilskudd. Landbruksdirektoratet har i flere omganger presisert hvilke tjenester som kan, eller ikke kan regnes med i tilskuddsgrunnlaget. En slik utvidelse av ordningen kan svekke avløserlagenes beredskapsrolle og den forebyggende effekten avløserordningen har for bonden med tanke på å opprettholde velferd både for mennesker og dyr. En målretting av tilskuddet er generelt viktig for legitimiteten til ordningen.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener det er viktig å ha gode velferdsordninger som sikrer muligheten for regelmessig ferie og fritid. Forhandlingsutvalget foreslår å øke alle tilskuddssatser tilsvarende den generelle lønnsveksten i samfunnet, prognosert til 2,4 prosent til et maksimalbeløp på 76 000 kroner. Forhandlingsutvalget går også inn for at helårs veksthusprodusenter får rett til ferie- og avløsertilskudd.

9.4 Landbruksvikar

Landbruksvikarordningen gir en trygghet til hver enkelt bonde. Den maksimale dagsatsen ved sykdomsavløsning er blitt foreslått økt fra 1500 kroner til 1550 kroner per dag. En tilsvarende økning i egenandelen for brukeren vil kompensere avløserlagene for stadig økende lønnsutgifter. **Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at egenandelen for brukeren økes tilsvarende økningen i dagsats ved sykdomsavløsning til 1550 kroner per dag.**

Norske landbruketstjenester tok i 2008 over forpliktelsen med å stille beredskap ved sykdom. Tilskuddet per årsverk til landbruksvikartjenesten er i dag 270 200 kroner og har stått i ro siden 2008. Å ha vikarer med høy kompetanse er en trygghet til brukeren og en sikkerhet ved sykdom og ulykker. **Jordbrukets forhandlingsutvalg mener at en god landbruksvikarordning med riktig kompetanse er viktig for bonden og skaper en trygghet i hverdagen. Tilskuddet foreslås økt med 5000 kroner per landbruksvikar. Forhandlingsutvalget viser videre til at økt dagsats ved sykdom også gir en positiv effekt for landbruksvikarordningen.**

9.5 Tidligpensjon

Tidligpensjonsordningen (TPO) skal stimulere til tidligere generasjonsskifter og dermed bidra til rekruttering. Ungdom som skal inn i næringen poengterer at TPO er et viktig virkemiddel. Ordningen er også omtalt og vurdert som viktig i rapporten fra den partssammensatte arbeidsgruppen for *Økt rekruttering til landbruket*. Over tid er ordningen svekket, og den relative andelen som tar del av ordningen redusert. Dette skyldes særlig at ytelsene ikke er justert i takt med inntektsutviklingen ellers i samfunnet, og at bondens andelen av inntekter utenfor bruket øker mer inntektene fra bruket. **Jordbrukets**

forhandlingsutvalg er opptatt av å forbedre ordningen slik at flere blir berettiget TPO. Forhandlingsutvalget foreslår at:

- a) Referanseinntekten knyttes til folketrygdens grunnbeløp (1 G).
- b) Kravet om at referanseinntekten må utgjøre minst 67 % av samlet inntekt fjernes.
- c) Kravet om at 25 % av referanseinntekten må komme fra jordbruk/gartneri fjernes.
- d) Vilkåret om at du ikke kan motta uførepensjon, arbeidsavklaringspenger eller etterlattepensjon fra folketrygden, eller avtalefestet pensjon fjernes.
- e) Forvaltningen av ordningen flyttes til Landbruksdirektoratet.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å øke maksimalbeløpene med 10 000 kroner fra 100 000 kroner til 110 000 kroner for en enbrukerpensjon og fra 160 000 kroner til 170 000 kroner for tobrukerpensjon. Det avsettes 4,5 mill. kroner til å finansiere effekten av de foreslåtte endringene.

9.6 Rekruttering og kompetanse

Jordbrukets forhandlingsutvalg vil understreke at forutsigbare rammevilkår, gode inntektsmuligheter og investeringsordninger, samt velfungerende velferdsordninger er avgjørende for at ungdom velger landbruk og matproduksjon som yrke. Landbruk er ei kunnskapsnæring. Det er behov for gode utdanningsmuligheter, både tradisjonell videregående utdanning og voksen-agronom. Tilgang til rådgivning og ulike former for erfaringsnettverk er særlig viktig i etableringsårene, og ved større endringer i driftsopplegg.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener investeringsordningene må styrkes for de som skal etablere seg i næringa. En ordning med gårdssparing med skattefradrag etter modell fra boligsparing for ungdom (BSU) bør etableres. En slik gårdssparingsordning (GSU) til næringsdelen av eiendommen må ha vesentlig høyere årlige og totale innskuddsbeløp enn i gjeldende BSU-ordning.

Jordbrukets forhandlingsutvalg er fornøyd med rapporten fra den partssammensatte arbeidsgruppa for *Økt rekruttering til landbruket*. Arbeidsgruppa drøfter utviklingstrekk og rammebetingelser som påvirker rekrutteringen. Arbeidsgruppen foreslår tiltak knyttet til kompetanse, oppstartslettelser og tilrettelegging for bedriftsutvikling, sosiale forhold, likestilling og fritid, samt omdømmebygging for næringa.

Jordbrukets forhandlingsutvalg viser til kap 10.4.4 om kvoteordningen for melk og forslaget om å tildele kvote til søkere under 35 år.

9.6.1 Kompetansekrav

Arbeidsgruppas medlemmer vurderer spørsmålet om innføring av et formelt kompetansekrav i næringa ulikt. Et flertall i arbeidsgruppa, herunder representantene fra næringa, mener det må innføres et kompetansekrav tilsvarende VG3-nivå eller voksenagronom. Kravet til kompetanse skal ikke ha tilbakevirkende kraft. Flertallet foreslår at innhold, organisering og praktisk gjennomføring av et slikt kompetansekrav utredes.

Jordbrukets forhandlingsutvalg ber om det etableres en partssammensatt arbeidsgruppe som utreder innholdet i et framtidig kompetansekrav.